

KARDEŞ İSTİSMARI: GÜNCEL BİR DERLEME

Rukiye KIZILTEPE*, Şeyda AKSEL*

ÖZET

Amaç: Aile içi şiddet çalışmalarındaki artışa rağmen, aile içi şiddetin bir türü olan kardeş istismarı oldukça az çalışılmıştır. Kardeş istismarını gelişimsel olarak normal olan kardeş çatışmasından ayırt etmek önemlidir. Kardeş istismarı, bir kardeşin diğer kardeşe bilerek zarar verme davranışları olarak tanımlanmaktadır. Kardeş istismarının yaygınlığı ve kurban üzerindeki yıkıcı etkileri dikkate alındığında, kardeş istismarını tanımak ve önlemek oldukça önemlidir. Bu derleme çalışmasının amacı kardeş istismarını tanımlamak, yaygınlığı, risk etmenlerini, kurbanlar üzerindeki etkilerini incelemektir. **Yöntem:** Makalenin amacına uygun olarak çeşitli veri tabanlarında (PsycINFO, EbscoHost, Proquest, Pubmed, SplingerLink, Taylor & Francis, Sage, ULAKBİM) “Kardeş İstismarı”, “Cinsel Kardeş İstismarı” ve “Kardeş Ensesti” anahtar kelimeleri kullanılarak 1980 yılından itibaren yayımlanan çalışmalar gözden geçirilmiştir.

Sonuçlar: Kardeş istismarının yaygınlığı diğer aile içi şiddet türlerine göre oldukça yüksektir. Bireye, aileye ve çevreye ilişkin çoklu risk etmenleri kardeş istismarına neden olmaktadır. Ayrıca kardeş istismarının kurban üzerinde yaralanma, fiziksel ağrı gibi kısa süreli olumsuz sonuçlarının yanı sıra depresyon, travma sonrası stres bozukluğu gibi uzun dönem yıkıcı etkileri de mevcuttur. **Tartışma:** Literatürde bu alanla ilgili oldukça az ampirik çalışma bulunmaktadır. Bu derlemede sunulan bilgiler ile kardeş istismarının önlenmesi ve çocuk ve gençler üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılabilmesi için uygun müdahale programlarının geliştirilmesi ve uygulanması mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kardeş istismarı, kardeş ilişkileri, aile içi şiddet

SUMMARY: SIBLING ABUSE: A CURRENT REVIEW

Objective: Although number of scientific studies on family violence have increased, sibling abuse, a type of family violence, has remained as a relatively understudied area. It is important to differentiate sibling abuse from sibling conflict, that might be regarded as developmentally acceptable to a certain extent. Sibling abuse is defined as the scenario where one sibling intentionally harms the other. Taking prevalence of sibling abuse and its devastating effects on victims into consideration, it is of great importance to recognize and prevent sibling abuse. The purpose of this review was to define sibling abuse, examine the prevalence, risk factors and its effects on victims. **Method:** Studies that had been published since 1980 were searched in various databases (PsycINFO, EbscoHost, Proquest, Pubmed, SplingerLink, Taylor & Francis, Sage, ULAKBİM) by using the keywords “Sibling Abuse”, “Sibling Maltreatment”, “Sibling Sexual Abuse”, “Sibling Incest”. **Results:** Results of the review have indicated that sibling abuse was significantly more common than any other form of intrafamilial violence. Sibling abuse is caused by individual, family and environmental multi-risk factors. Moreover, sibling abuse has short term consequences such as injury, physical pain as well as long term detrimental effects like depression, post-traumatic stress disorder. **Discussion:** There have been few empirical studies regarding this issue in the literature so far. With relevant information presented in this review, we believe it shall be possible to develop and implement appropriate intervention programs that might aid in preventing sibling abuse and reducing its negative effects on children and adolescents.

KeyWords: Sibling abuse, sibling relationship, intrafamilial violence

GİRİŞ

Son yıllarda aile içi şiddet alanında yapılan çalışmalar giderek artmaktadır. Çocuk istismarı, kadına yönelik şiddet, yaşlı istismarı gibi şiddetin birçok türü ile ilgili yapılan çalışmalar, şiddetin nedenleri, yaygınlığı ve kurban üzerindeki uzun dönem yıkıcı etkilerini araştırmaktadırlar.

Günümüzde şiddetin çeşitli türleri toplum ve araştırmacılar tarafından tanınmakta, yasalar,

projeler ve müdahale programları ile önlenmeye çalışılmaktadır. Ancak aile içi şiddetin bir türü olan kardeş istismarı genellikle “normal kardeş rekabeti” ile karıştırılmakta ve bu sebeple görmezden gelinmektedir (Wiehe 1997, Wiehe 1998).

Alan yazını incelendiğinde yurtdışında ve Türkiye’de kardeş istismarı ile ilgili yapılmış çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Kardeş istismarının toplum ve araştırmacılar ta-

*Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı, İzmir

Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi : 24 (1) 2017

rafından tanınması ve önlenmesi oldukça önemlidir. Bu makalenin amacı kardeş istismarına ilişkin kapsamlı bir derleme yapmaktır. Makalede kardeş istismarı ve türleri tanımlanarak, yaygınlığı, çeşitli risk etmenleri, sonuçları ele alınacak ve önleyici müdahale programları tartışılacaktır.

Kardeş İstismarının Tanımı

Kardeşler arasındaki çatışma her zaman var olmuştur ve normaldir. Kardeşler, genellikle birbiri ile tartışır ya da kavga ederler. Hatta kardeşler arasındaki bu çatışma yaşam boyu sürebilir (Stock 1993, Cicirelli 1995). Gelişimsel olarak normal kabul edilen kardeş çatışmasından farklı olarak literatürde kardeş istismarı, aile içindeki bir kardeşin diğer kardeşe fiziksel, duygusal ve cinsel açıdan niyetli olarak zarar verme davranışı şeklinde tanımlanmaktadır (Wiehe 1997, Wallace 2008); ancak kardeş istismarını gelişimsel olarak normal olan kardeşler arası çatışmadan ayırt etmek gerekir. Bu nedenle kardeş istismarı tanımlanırken, birçok etmen göz önünde bulundurulmalıdır (Kiselica ve Morrill-Richards 2007). Kardeş istismarı çalışmalarının öncülerinden sayılan Wiehe (1997, 1998) tarafından istismar davranışını ve normal davranışı ayırt etmek için dört ölçüt belirlenmiştir: ilk ölçüt, davranışın yaşa uygun olup olmadığıdır. Örneğin, iki ergen kız kardeşin kıyafetleri için birbiri ile tartışması oldukça normal iken 15 yaşındaki bir ergenin 4 yaşındaki kardeşini dövmesi, tehdit etmesi istismar davranışı olarak değerlendirilir. İkinci ölçüt, davranışın sıklığı ve süresidir. Ender olarak görülen isim takma, sataşma ve bazı cinsel keşif davranışları, normal kardeş rekabeti ya da basit cinsel keşif olarak görülüp normal sayılabilir, ancak belirli davranışların ardı ardına ve uzun süre gerçekleşmesi istismar davranışını düşündürmelidir. Ancak kardeşler arasındaki cinsel birleşme gibi bazı davranışların bir kez gerçekleştiği durumda da kurban üzerindeki ciddi etkileri nedeniyle istismar olarak değerlendirilir. İstismarı ayırt etmek için gereken üçüncü ölçüt ise, davranışın kurban olma durumunu içermesidir. Kardeş çatışmasında her iki kardeş de çatış-

mayı başlatabilir ve karşılıklı olarak devam ettirir. Ancak kardeş istismarında bir kardeş sürekli olarak istismarcı iken, diğeri kurbandır. Kurban, bir kişinin davranışları sonucunda incinen ya da yaralanan kişidir ve istismar davranışı içinde gönülsüz olarak yer alır. Bir kurbanın etkileşime katılması gönüllü olduğu anlamına gelmez; çünkü istismarcılar kurbanı oyun, hile ya da rüşvet yolu ile kandırabilir. Ayrıca kişilerin hissettiği duygular da kurban olma durumu için belirleyicidir. Örneğin, ağabeyi tarafından sürekli isim takılan, aşağılanan kardeş utanç ya da aşağılık duygusu hissedebilir. Bu duygusal tepki kişinin kendisini kurban rolüne koyup koymadığına ilişkin önemli bir ipucudur. Mackey ve arkadaşları (2010) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmada, çocukluk dönemi kardeş istismarından seneler sonra, kurbanların kendilerini hala kurban olarak etiketledikleri görülmüştür. Ayrıca, istismarın uzun dönem sonuçları kurban üzerinde görülmektedir. Kurbanlar genellikle istismar davranışından dolayı kendilerini suçlarlar. Kardeş istismarında eğer hem aile hem de istismarcı kurbanı suçluyorsa, kişi kurban olduğunu fark etmeyerek kendini suçlamaya devam edebilir. Kardeş istismarını ayırt etmek için dördüncü ve son ölçüt ise davranışın amacıdır. İstismarcı kardeşin motivasyonu eğer kardeşine zarar vermek ya da onu incitmek ise davranış kardeş istismarı olarak tanımlanmalıdır. Örneğin, kardeşini yaralamak için yataktan aşağı atmak, kardeşini aşağılamak ya da küçük düşürmek için lakap takmak istismar davranışıdır.

Kardeş İstismarının Türleri

Alan yazında kardeş istismarı üç türe ayrılmaktadır: fiziksel, psikolojik ve cinsel. Aşağıdaki bölümde bu üç kardeş istismarı türü açıklanmaktadır.

Fiziksel Kardeş İstismarı

Muhtemelen tüm çocuklar oyun oynarken kardeşini kazara yaralamışlardır. Bu kazara meydana gelen yaralanmalar dışında, fiziksel kardeş

istismarı, bir kardeşin diğer kardeşe kasten diğer bir deyişle bilerek fiziksel olarak zarar vermesi olarak tanımlanmaktadır. İstismar davranışı tokatlama, vurma, ısırma, tepme şeklinde görülebildiği gibi silah ya da bıçak gibi bir aletin kullanımı ile daha ciddi türlerde de görülebilmektedir. Bu davranışlar tekrarlı bir şekilde görülmekte ve yaralanmalara ya da yaşamı tehdit eden boyutlara ulaşabilmektedir (Wiehe 1997, Wiehe 1998).

Goodwin ve Roscoe (1990) tarafından yapılan çalışmada, kurbanların %3.4'ü istismarcı kardeşleri tarafından bıçak ya da silah ile tehdit edilmiştir. Ülkemizde kardeş istismarı ile ilgili yapılmış nadir çalışmalardan birinde, okul öncesi dönem çocuklarının %30'unun kardeşine vurmaya için sopa ya da terlik benzeri bir alet kullandıkları bulunmuştur (Akduman 2010).

Psikolojik Kardeş İstismarı

Psikolojik kardeş istismarı tanımlanması en zor olan istismardır. Oysaki çoğu araştırmacı, kardeş istismarı türleri arasında psikolojik kardeş istismarının en yaygın istismar türü olduğuna ve kurban üzerindeki yıkıcı etkilerinin daha fazla olduğuna inanmaktadır (Whipple ve Finton 1995, Wiehe 1997). Psikolojik kardeş istismarının davranışları oldukça çeşitlidir. En yaygın olarak diğer kardeşi aşağılama, küçük düşürme, alay etme, sahip olduğu eşyalara zarar verme ya da zarar vermekle tehdit etmedavranışları şeklinde görülmektedir (Wiehe 1997, Wiehe 1998). Genellikle aileler kardeş istismarını, kardeş rekabeti ya da normal kardeş ilişkisi olarak değerlendirip müdahale etmezler (Caffaro 2014, Wiehe 1997). Whipple ve Finton (1995) psikolojik kardeş istismarının sürekliliği ve davranışın yoğunluğu bakımından normal kardeş ilişkisinden ayırt edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Wiehe (1998) 150 yetişkin kardeş istismarı kurbanı üzerinde yaptığı çalışmasında istismar türlerinin birlikte görüldüğünü belirtmiştir. Çocukluk döneminde kardeşleri tarafından fiziksel ya da cinsel olarak istismar edilenlerin büyük bir çoğunluğu psiko-

lojik olarak da istismar edilmektedir. Üç istismar türüne de maruz kalanların oranı %71 iken, sadece psikolojik olarak istismar edilenlerin oranı %7'dir. Diğer bir deyişle, özellikle psikolojik kardeş istismarının cinsel ve fiziksel istismara eşlik ettiği görülmektedir.

Cinsel Kardeş İstismarı

Cinsel kardeş istismarı ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, cinsel kardeş istismarı ve kardeş ensesti terimlerinin birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir (Loredo 1982, Smith ve Israel 1987). Bazı çalışmalarda ise iki terim bir arada kullanılmaktadır (Adler ve Schutz 1995, Krienert ve Walsh 2011, Wiehe 1997). Bu gözden geçirmede ise dil bütünlüğünü sağlamak amacıyla cinsel kardeş istismarı terimi kullanılacaktır.

Cinsel kardeş istismarı kardeşler arasındaki yaşa uygun olmayan, gelişimsel merak ile açıklanmayan ve tekrarlı biçimde görülen cinsel davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Caffaro ve Conn-Caffaro 1998). Bu alanda yapılan ampirik araştırma eksikliğine rağmen, kardeşler arasındaki cinsel istismarın, diğer cinsel istismar türlerinden daha yaygın olduğu düşünülmektedir (Morrill 2014). Amerika'da yapılan bir çalışmada, öğrencilerin %7.4'ü kardeşleri ile cinsel aktivitede bulduklarını belirtmişlerdir (Hardy 2001). Bir başka çalışmada ise çocuklar tarafından cinsel istismara uğrayan çocukların yarısı kardeş istismarı kurbanıdır (Shaw ve ark. 2000). Cinsel kardeş istismarı sadece cinsel birliktelik ile sınırlı değildir. İstenmeyen dokunmalar, porno izlemeye zorlamak, rahatsız edici cinsel bakış da kardeş istismarı davranışları arasındadır (Connolly 2000, Loredo 1982). Kardeşler arasındaki cinsel kardeş istismarı davranışı da yaşla beraber değişmektedir. Küçük yaş grubundaki çocuklar daha çok genital bölgelerini teşhir ederken, daha büyük yaştaki çocuklar cinsel birliğe zorlamaktadırlar. Bazı istismar davranışları tek bir kere olurken, bazıları ise sürekli olarak tekrarlanmaktadır (Connolly 2000).

Aile içi cinsel istismar denildiğinde genellikle akla baba-kız arasındaki cinsel istismar gelmektedir. Ancak yapılan çalışmalar aile içinde en yaygın olarak görülen cinsel istismar türünün cinsel kardeş istismarı olduğunu göstermektedir (Kreinert ve Walsh 2011, Loreda 1982). Baba-kız arasındaki cinsel istismar ile kardeş cinsel istismarını karşılaştıran araştırmalarda kardeş cinsel istismarının özellikleri ve sonuçları bakımından en az baba-kız arasındaki cinsel istismar kadar ciddi olduğu ve bu alanda daha fazla araştırma yapılması gerektiği belirtilmiştir (Cyr ve ark. 2002, Rudd ve Herzberger 1999).

Kardeş İstismarı Yaygınlığı

Aile içi şiddetin diğer türleri ile karşılaştırıldığında kardeş istismarının yaygınlığı oldukça yüksektir (Goodwin ve Roscoe 1990, Kiselica ve Morrill-Richards 2007, Wallace 2008). Goodwin ve Roscoe (1990) tarafından yapılan bir çalışmada katılımcıların %60'ı kardeş ilişkilerinde kendilerini ya kurban ya da istismarcı/saldırgan olarak nitelendirmişlerdir. Finkelhor (1980) tarafından 796 üniversite öğrencisi ile yapılan çalışmada kadınların %15'i, erkeklerin ise %10'u bir kardeşin dahil olduğu cinsel etkileşimi bildirmişlerdir. Tucker ve arkadaşları (2013) tarafından yapılan çalışmada kardeş istismarı kurban olma durumunun yaygınlığının %37.6 olduğu bulunmuştur. Kardeş istismarı en fazla küçük yaş gruplarında görülmektedir. İki ile 5 yaş arasında %45, 6-9 yaş arasında ise %46 oranında görülmektedir. 3-17 yaş arası çocukların kardeş ve akran tarafından kurban olma durumları karşılaştırılmış ve kardeş tarafından kurban olmanın, akranları tarafından kurban olmaya göre daha yaygın olduğu bulunmuştur (Finkelhor ve ark. 2006, Finkelhor 2008, Tucker ve ark. 2014).

Kardeşlerin yaşı arttıkça, fiziksel şiddet davranışının azaldığı çoğu araştırmacı tarafından bilinmektedir (Cicirelli 1995, Goodwin ve Roscoe 1990, Herzberger ve Hall 1993). Ancak yaşla beraber istismar davranışı ortadan kalkmamakta, fiziksel şiddet yerini duygusal istismara bırak-

maktadır (Cicirelli 1995).

Kardeş istismarında cinsiyetin rolüne dair yapılan çalışmaların sonuçları çelişkilidir. Bazı çalışmalar, kurban olma bakımından her iki cinsiyette de anlamlı bir fark bulmazken (Goodwin ve Roscoe 1990, Morrill ve Bachman 2013); diğer çalışmalar kadınların erkeklere göre fiziksel istismara daha fazla maruz kaldığını belirtmektedir (Caffaro ve Conn-Caffaro 1998, Rapoza ve ark. 2010). İstismar literatüründen erkeklerin istismar edilmediği ya da daha az istismar edildiği bilgisinin yanlış olduğu bilinmektedir (Morrill ve Bachman 2013). Erkekler istismar davranışının sonuçları için kadınlara göre daha az profesyonel yardım aramaktadırlar. Bunun bir sonucu olarak da resmi kayıtlarda kadınların daha fazla istismar edildiği belirtilmektedir (Kiselica ve Morrill-Richards 2007).

Kardeş istismarını etnik gruplar açısından karşılaştıran bir çalışmada, Amerika'daki etnik grupların kardeş istismarı türleri açısından farklılaştığı bulunmuştur. Avrupa kökenli Amerikalılar cinsel kardeş istismarını, Asya kökenliler ise fiziksel kardeş istismarını daha yaygın olarak bildirmişlerdir (Rapoza ve ark. 2010).

Kardeş İstismarı Risk Etmenleri

Kardeş istismarının birçok nedeni vardır. Tüm şiddet olaylarında olduğu gibi, bağlamsal çerçevede incelediğimizde kardeş istismarının birey, aile ve çevreye ilişkin risk etmenlerinden etkilediğini söyleyebiliriz. Bireye ilişkin risk etmenleri incelendiğinde, yaş ve cinsiyetin iki önemli risk etmeni olduğu görülmektedir. İstismar davranışının doğasında güçlü olan birey, kendisinden zayıf olan bireyi istismar eder. Kardeş istismarında da güçlü olan büyük kardeş kendisinden küçük olan kardeşi istismar etmektedir. Diğer bir deyişle istismarcı daha büyük yaştaki erkek kardeş, kurban ise daha küçük yaştaki kız kardeş olarak görülmektedir (Wiehe ve Terring 1991, Wiehe 1997). Ancak Türkiye'de yapılan bir çalışmada daha küçük erkek kardeşin ablasını

cinsel olarak istismar ettiği belirtilmektedir. Kardeşler arasındaki güç farkı da yaşa bağlı olmaksızın istismar davranışının ortaya çıkabileceğini göstermektedir (Aktepe ve Kocaman 2013).

Yapılan araştırmalarda istismarcıların ve kurbanların ebeveynleri tarafından da istismar edildikleri bulunmuştur (Green 1984, Meyers 2014). Ayrıca alan yazınında istismarcıların istismara zemin hazırlayabileceği düşünülen ruh sağlığı sorunları belirtilmektedir. İstismarcıların empatiden yoksun oldukları, alkol ve uyuşturucu kullandıkları (Caffaro 2014), öfkelerini kontrol edemedikleri ve dürtüsel davrandıkları bilinmektedir (Caffaro ve Conn-Caffaro 1998, Wiehe 1997).

Aileye ilişkin birçok risk etmeni kardeş istismarına neden olmaktadır. Bunlardan biri ebeveynlik stilleridir. Bank ve Kahn (1982) tarafından kardeş istismarına neden olan iki ebeveynlik stili tanımlanmıştır: çatışmadan kaçınan aileler ve çatışmayı destekleyen aileler. Çatışmadan kaçınan aileler, çocuklarının problem ve çatışma çözme becerilerine müdahale eder ve sürekli arabuluculuk yaparlar. Böylelikle bu tip ailelerin çocukları sağlıklı problem çözme becerileri geliştiremez ve şiddeti bir araç olarak kullanırlar. Çatışmayı destekleyen aileler ise çocuklarının çatışmalarını inkar eder ve böylelikle şiddet davranışının artmasına neden olurlar.

Kardeş istismarının olduğu ailelerin etkili ebeveynlik becerileri de oldukça sınırlıdır. Kurbanlar ailelerini duygusal açıdan ulaşılmaz ve uzak olarak tanımlamaktadırlar. Smith ve Israel (1987) tarafından yapılan çalışmada kardeş istismarı ile ilişkili olan aile etmenleri ele alınmıştır. Kardeş istismarının gerçekleştiği evlerde aileler uyuşturucu tedavisi gibi çeşitli nedenlerle ya fiziksel olarak evde yoklardır ya da evde olmalarına rağmen duygusal olarak ulaşılmazlardır. Ayrıca kardeş istismarının görüldüğü evlerde ailelerin kardeşlerden uygunsuz beklentileri vardır. Kendilerinin yokluğunda büyük kardeşin küçük kardeşe uzun süreli bakım vermesi

beklenir. Büyük kardeş bununla baş edemediğinde ise istismar davranışı gerçekleşir. Ailelerin kardeş istismarının farkında olmaması ya da farkında olsalar bile nasıl müdahale edeceklerini bilmemesi de kardeş istismarının nedenlerindedir. Kardeşler arasındaki istismar davranışının normal olarak görüldüğü ailelerde kardeş istismarı sıklıkla görülmektedir. Bazen de aileler istismar davranışının farkındadır, ancak bu davranışa etkili bir şekilde müdahale edememektedirler (Wiehe 1997). Bir kardeşin aile tarafından daha fazla desteklenmesi de kardeş istismarını arttırmaktadır (Bank ve Kahn 1982, Caffaro ve Conn-Caffaro 1998). Çatışma çözümünde sürekli küçük kardeşin desteklenmesi büyük kardeşin istismara başvurmasına neden olacaktır (Caffaro 2014). Ailelerin kendi problemleri ile çok meşgul olması ve aile stresörlerinin fazla olması, ailenin kardeş istismarını gözden kaçırmasına neden olmaktadır (Green 1984, Wiehe 1997). Hardy (2001) tarafından yapılan çalışmaya göre ailenin içinde bulunduğu farklı stres etmenleri farklı istismar türleri ile ilişkilidir. Mali ya da işle ilgili sıkıntılar ve hastalık stresörleri kardeşler arasındaki fiziksel istismarı yordarken, ebeveynler arasındaki çatışmanın fazla olması ya da ebeveynlerden birinin kaybı cinsel istismarı yordamaktadır (Smith ve Israel 1987, Worling 1995).

Aile içi şiddetin yaygın olarak görüldüğü ailelerde, kardeş istismarı da sıklıkla görülmektedir. Anne-baba arasındaki şiddete tanık olan kardeşler kendilerinden küçük olan kardeşe de şiddet davranışını uygulamaktadırlar (Bank ve Kahn 1982, Caffaro ve Conn-Caffaro 1998, Green 1984, McLaurin 2005, Meyers 2014).

Daha geniş bağlamda düşünüldüğünde çevreye ilişkin risk etmenleri de kardeş istismarına neden olmaktadır. Bunlardan biri televizyon ya da video oyunlarındaki şiddet öğeleridir. Diğer bir deyişle, medya araçlarının da kardeş istismarında etkili olduğu düşünülmektedir. Sürekli ve tekrarlı bir şekilde şiddet olaylarına tanık olan çocukların şiddet davranışında bulunduğu bilinmektedir (Bartholow ve Anderson 2002, Can-

tor ve Wilson 2003, Coyne ve ark. 2008, Huesman ve ark. 2003). Medyada şiddet olaylarına aşırı maruz kalan kardeşlerin, bunu model olarak alıp istismar davranışında bulunabilecekleri düşünülmektedir (Wiehe 1997).

Kardeş İstismarının Sonuçları

Kardeş istismarı kurbanları, kısa ve uzun dönem problemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Acı, ağrı ve fiziksel yaralanma bu problemlerden bazılarıdır (Connelly 2000, Johnstone ve Marcinak 1997).

Çocukluk dönemi kardeş istismarının psikolojik sonuçları incelendiğinde, kurbanların istismardan dolayı kendilerini daha fazla suçladıkları ve daha az özgüvene sahip oldukları bulunmuştur (Laviola 1989, Laviola 1992). Kişilerin çocukluk yaşantılarında deneyimledikleri kardeş istismarı yetişkinlik dönemindeki iyi olma durumlarını olumsuz olarak etkilemektedir (Morrill-Richards ve Leierer 2010). Ayrıca kurbanların yeme bozukluğu, anksiyete ve depresyon gibi sorunlar yaşadıkları da bilinmektedir (McLaurin 2005, Wiehe 1997). Yine bu kişiler travma sonrası stres bozukluğu (Finkelhor ve ark. 2006), alkol ve uyuşturucu bağımlılığı ve intihar riski ile karşı karşıyadırlar (Aktepe ve Kocaman 2013, Connelly 2000). Button ve Gealt (2010) tarafından yapılan çalışmada kardeş istismarı kurbanlarının madde kullanımı ve suç işleme gibi risk alma davranışları gösterdikleri bulunmuştur.

Kardeş istismarı kurbanları kişilerarası ilişkilerinde de sorun yaşamaktadırlar. Her iki cinsle yakın ilişki kuramamakta, diğer kişilere karşı şüpheli ve nefret dolu olabilmektedirler (Wiehe 1997). Kardeşleri tarafından psikolojik istismara maruz kalan çocuklar, kardeşleri ile ilişkilerini daha olumsuz bildirmişlerdir. Kardeşler arasındaki istismar davranışı arttıkça ilişkiden alınan doyum azalmaktadır (Teven ve ark. 1998). Ayrıca cinsel kardeş istismarının bir sonucu olarak kurbanlar evlenmek, çocuk sahibi olmak istemekte ya da eşleri ve flörtleri ile cinsel birlikte-

lik kurmakta zorlanmaktadırlar (Connelly 2000, Daie ve ark. 1989).

Kardeş istismarının daha sonraki kurban olma ile ilişkili olduğu, kardeşi tarafından istismar edilen kurbanların akranları, flörtleri ya da eşleri tarafından da şiddet gördüğü çeşitli araştırmalarla gösterilmiştir (Carlson ve ark. 2006, McLaurin 2005, Noland ve ark. 2004, Simonelli ve ark. 2002, Tucker ve ark. 2014). Türkiye’de yapılan bir olgu çalışmasında kardeşi tarafından cinsel istismar edilen kurbanının iki sene sonra babası tarafından da cinsel olarak istismar edildiği bulunmuştur (Celbis ve ark. 2006).

Kardeş İstismarını Önleme ve Müdahale

Alan yazında sadece kardeş istismarını önlemeye yönelik hazırlanan bir önleme ve müdahale programı bulunmamaktadır. Ebeveynlik becerilerini arttırmayı amaçlayan mevcut müdahale programlarının da aile ve çocuk katılımını desteklediği bilinmektedir. Bu müdahale programlarında kardeş istismarı riski altındaki ailelerde alkol kullanımı, suç davranışı gibi risk etmenlerini azaltmak, aileye etkili ebeveynlik becerisi kazandırmak, aile-çocuk arasındaki bağları güçlendirmek amaçlanmaktadır. Çocukların ortak vakit geçirmelerine yardımcı olmak, ailelerin fiziksel ve eleştirel disiplin sistemleri yerine olumlu stratejileri kullanmasını desteklemek bu programların ortak amaçlarını oluşturmaktadır (Caffaro 2014). Çeşitli araştırmalarca bu programların ebeveyn ve çocuklar arasındaki ilişkiyi güçlendirdiği ve uzun dönem sonuçlarının etkili olduğu bilinmesine rağmen (Nowak ve Heinrichs 2008, Sanders 2008, Webster-Stratton ve ark. 2011), kardeş istismarını önlediğine dair literatürde bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Kardeş istismarını önlemek için filmler, videolar gibi çocuklar için geliştirilmiş var olan istismar önleme programlarının içine kardeş istismarı ile ilgili bölümler eklenebilir ve yenilenebilir (Wiehe 1997). Wiehe (1997) yaptığı bir çalışmada, kardeş istismarı kurbanlarının kardeş istismarı-

nı önlemek için sundukları önerileri sekiz başlık altında toplamıştır: Farkındalığı arttırmak, çocukları dinleyerek onlara güvenmek, ailelerin yokluğunda çocuklara iyi bir denetim sağlamak, cinsellik hakkında konuşabilmek ve çocukları cesaretlendirmek, çocukların kendi bedenlerine sahip çıkmaları için izin vermek, kardeş istismarında yardım arayabilmek, evdeki şiddet davranışlarını ortadan kaldırmak ve iyi kardeş ilişkilerini ödüllendirmek.

Kardeş istismarına müdahale etmenin bir diğer yolu ise istismar edilen çocuğu evden almak ve ailenin vesayetinden çıkarmaktır. Böylelikle çocuk güvenli ve rahat bir ortama ulaşabilir. Bir diğer müdahale yöntemi ise istismar eden kardeşi evden uzaklaştırmaktır. Böylelikle hem istismar edilen kardeşin hem de diğer kardeşlerin istismar edilme riski ortadan kalkar (Wallace 2008).

TARTIŞMA, GENEL SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Bu yazıda kardeş istismarı tanımlanmaya çalışılmış ve çeşitli değişkenler açısından ele alınmıştır. Yaygınlığı, risk etmenleri ve kardeş istismarının sonuçları tartışılmış, önleme çalışmaları değerlendirilmiştir.

Alan yazında kardeş istismarı ile ilgili çelişkili sonuçlar yer almaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri kardeş istismarını tanımlamanın ve ölçmenin oldukça zor olmasıdır (Kiselica ve Morrill-Richards 2007). Kardeş istismarında diğer istismar türlerinde olduğu gibi bir kurban ve bir istismarcının olması gereklidir. İstismarcının amacı kardeşine zarar vermek olmalıdır. Kardeş çatışmasından farklı olarak bu davranışların süresi ve yoğunluğu fazladır. Birçok etmenin birlikte ele alınması bu olguyu ölçmeyi zorlaştırmaktadır.

Yaygınlık çalışmaları dikkate alındığında kardeş istismarının diğer aile içi şiddet türleri kadar yaygın olduğu düşünülmektedir (Duncan 1999, Wiehe 1998). Yaygınlık çalışmalarında cinsiyet

ve yaşa dair bulgular tartışmalıdır. Kurban olma bakımından her iki cinsiyet arasında anlamlı bir fark olmamasına rağmen (Goodwin ve Roscoe 1990, Morrill ve Bachman 2013), kurbanların daha çok küçük kız kardeş, istismarcının ise daha çok büyük erkek kardeş olduğu genel bir kanı halini almıştır (Wiehe 1997, Wiehe 1998). Yaşla beraber istismarın doğası da değişmektedir. Bazı araştırmalar yaşla beraber istismarın azaldığını belirtmesine rağmen, aslında istismar tür olarak değişmekte, fiziksel istismar yerini duygusal istismara bırakmaktadır. Ülkemizde ise ampirik çalışmaların eksikliğinden dolayı kardeş istismarının ne kadar yaygın olduğu bilinmemektedir.

Kardeş istismarının çoklu risk etmenleri vardır. Aileye ilişkin risk etmenleri incelendiğinde ailenin işlevsel olmaması, aile içi şiddetin yaygın olarak görülmesi, sadece bir kardeşin desteklenmesi, ailenin kardeşlerden uygunsuz beklentileri ve fiziksel şiddetin disiplin yöntemi olarak kullanılması sayılabilir. Kardeşler arasında karşılaşmalar yapmak, bir özelliğinden dolayı diğer çocuğu daha fazla desteklemek ailelerde sıklıkla görülmektedir. Bu durumun sürekli ve tekrarlı bir şekilde yaşanması, kardeşler arasındaki rekabeti arttırmakta ve istismara neden olmaktadır. Ayrıca Wiehe ve Terring (1991) tarafından yapılan bir çalışmada cinsel kardeş istismarı kurbanlarının istismarcı erkek kardeşleri ile aynı odada kaldıkları belirtilmiştir. Konut ve maddi açıdan sınırlı imkanlar içinde kardeş sayısının çok fazla olduğu, çoğunlukla kardeşlerin tek bir odada uzun yıllar bir arada kaldıkları ülkemizde de bu durumun kardeş istismarı açısından bir risk etmeni olabileceği düşünülmektedir.

Kültürün etkileri kardeş istismarına neden olan önemli risk etmenlerindedir. Örneğin, ülkemizde kırsal bölgelerde babadan sonra büyük ağabeyin aile reisi olarak görülmesi, ablaların kendilerinden küçük kardeşlerin bakımından sorumlu olması kardeş istismarının görülme olasılığını arttıracak risk etmenlerindedir. Bunun yanında şiddetin yaygın ve normal olarak

görüldüğü toplumumuzda kardeş istismarının yaygın olabileceği düşünülmektedir. “Kardeş kardeşi bıçaklamış, sonra dönmüş kucaklamış.” “Kardeş kardeşin ne öldüğünü ister ne de onduğunu.” gibi atasözleri toplumumuzda kardeş rekabeti ve şiddetinin normal olduğunu göstermektedir.

Depresyon, anksiyete ve kişilerarası ilişkilerde sorunların yanı sıra kardeş istismarının en önemli sonuçlarından biri kurban olma döngüsünün devam etmesidir. Kurbanlar kardeşleri ya da aileleri tarafından küçük yaşta istismar edildikten sonra flörtleri tarafından da istismar edilmekte ve eş şiddetine maruz kalmaktadırlar. Şiddet döngüsünün devamı ile birlikte psikolojik sorunlar devam etmekte ve kişinin bu durumu kabullenmesine ve yardım aramamasına, diğer bir deyişle şiddetin sürekli hedefi haline gelmesine neden olmaktadır.

Aile-çocuk ilişkileri için düzenlenen müdahale programlarından birkaçının kardeş ilişkilerini de desteklediği, etkili ebeveynlik becerileri üzerinde durduğu bilinmektedir. Bu müdahale programları kardeş istismarına neden olan risk etmenlerini azaltmaktadır; ancak önlediğine dair alan yazınında bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Türkiye’de kardeş istismarı ile ilgili yapılan çalışmalar genellikle vaka çalışmalarıdır (Aktepe ve Kocaman 2013, Celbis ve ark. 2006, Özmen ve ark. 2015). Akduman (2010) tarafından yapılan betimsel çalışmada ise kardeş istismarı ve kardeş çatışması ayrımının yapılmadığı göze çarpmaktadır. Türkiye’de alan yazın incelendiğinde kardeş istismarını ölçen mevcut bir ölçüm aracının olmadığı görülmüştür. Bu nedenle kardeş istismarını ölçmek için bir ölçüm aracı geliştirilebilir ya da yurtdışında var olan ölçme araçları uyarlanabilir. Bu ölçüm aracı ile birlikte kardeş istismarının nedenleri, sonuçları ve yaygınlığı hakkında bilgi sahibi olmamız mümkün olacaktır. Yapılan çalışmalar arttıkça toplumun farkındalığının artmasına ve bu konuda duyarlılığın oluşmasına katkı sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

- Adler NA, Schutz J (1995) Sibling incest offenders. *Child Abuse Negl* 19:811-819.
- Akduman GG (2010) Erken çocukluk döneminde kardeş istismarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13:115-126.
- Aktepe E, Kocaman O (2013) Hamilelikle sonuçlanan kardeş ensesti olguları. *Anadolu Psikiyatri Derg* 14:177-180.
- Bank SP, Kahn MD (1982) *The Sibling Bond*. Basic Books, New York.
- Bartholow BD, Anderson CA (2002) Effects of violent video games on aggressive behavior: potential sex differences. *J Exp Soc Psychol* 38:283-290.
- Button DM, Gealt R (2010) High risk behaviors among victims of sibling violence. *J Fam Violence* 25:131-140.
- Caffaro J, Conn-Caffaro A (1998) *Sibling Abuse Trauma*. Haworth Maltreatment and Trauma Press, New York.
- Caffaro JV (2014) *Sexual Abuse Trauma, Assessment, Intervention Strategies for Children, Families and Adults* (2nd ed). Routledge, New York.
- Cantor J, Wilson BJ (2003) Media and violence: intervention strategies for reducing aggression. *Media Psychol* 5:363-403.
- Carlson BE, Maciol K, Schneider J (2006) Sibling incest: reports from forty-one survivors. *J Child Sex Abus* 15:19-34.
- Celbis O, Ozcan ME, Özdemir B (2006) Paternal and sibling incest: a case report. *J Clin Forensic Med* 13:37-40.
- Cicirelli VG (1995) *Sibling Relationships Across The Life Span*. Plenum Press, New York.
- Connelly ER (2000) *Sibling Rivalry: Relational Problems Involving Brothers and Sisters*. Chelsea House Publishers, Philadelphia.

- Coyne SM, Nelson DA, Lawton F ve ark. (2008) *The effects of viewing physical and relational aggression in the media: evidence for a cross-over effect.* *J Exp Soc Psychol*44:1551-1554.
- Cyr M, Wright J, McDuff P ve ark. (2002) *Intrafamilial sexual abuse: brother–sister incest does not differ from father–daughter and stepfather–stepdaughter incest.* *Child Abuse Negl* 26:957-973.
- Daie N, Witztum E, Eleff M (1989) *Long-term effects of sibling incest.* *J Clin Psychol* 50:428-443.
- Duncan R (1999) *Peer and sibling aggression: an investigation of intra-and extrafamilial bullying.* *J Interpers Violence*14:871-886.
- Finkelhor D (1980) *Sex among siblings: a survey on prevalence, variety, and effects.* *Arch Sex Behav* 9:171-194.
- Finkelhor D (2008) *Childhood Victimization: Violence, Crime, and Abuse in the Lives of Young People.* Oxford University Press, Oxford.
- Finkelhor D, Turner H, Ormrod R (2006) *Kid’s stuff: the nature and impact of peer and sibling violence on younger and older children.* *Child Abuse Negl* 30:1401-1421.
- Goodwin MP, Roscoe B (1990) *Sibling violence and agonistic interactions among middle adolescents.* *Adolescence* 25:451-467.
- Green AH (1984) *Child abuse by siblings.* *Child Abuse Negl* 8:311-317.
- Hardy MS (2001) *Physical aggression and sexual behavior among siblings: a retrospective study.* *J Fam Violence* 16:255-268.
- Herzberger SD, Hall JA (1993) *Children’s evaluations of retaliatory aggression against siblings and friends.* *J Interpers Violence* 8:77-93.
- Huesmann LR, Moise-Titus J, Podolski C ve ark. (2003) *Longitudinal relations between children’s exposure to TV violence and their aggressive and violent behavior in young adulthood: 1977-1992.* *Dev Psychol* 39:201-221.
- Johnstone HA, Marcinak JF (1997) *Sibling abuse: another component of domestic violence.* *J Pediatr Nurs* 12:51-54.
- Kiselica MS, Morrill-Richards M (2007) *Sibling maltreatment: the forgotten abuse.* *J Couns Dev* 85:148-160.
- Kreinert J, Walsh J (2011) *Sibling sexual abuse: an empirical analysis of offender, victim, and event characteristics in national incident-based reporting system (NIBRS) data, 2000-2007.* *J Child Sex Abus* 20:353–372.
- Laviola M (1989) *Effects of older brother-younger sister incest: a review of four cases.* *J Fam Violence* 4:259-274.
- Laviola M (1992) *Effects of older brother-younger sister incest: a study of the dynamics of 17 cases.* *Child Abuse Negl* 16:409-421.
- Loredo CM (1982) *Sibling incest.* *Handbook of Clinical Intervention in Child Sexual Abuse içinde, SM Sgroi (ed) Free Press, New York, s:177-189.*
- Mackey AL, Fromuth ME, Kelly DB (2010) *The association of sibling relationship and abuse with later psychological adjustment.* *J Interpers Violence* 25:955-968.
- McLaurin SL (2005) *Childhood experiences of sibling abuse: an investigation into learned helplessness.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Virginia Polytechnic Institute and State University, Virginia, USA.
- Meyers A (2014) *A call to child welfare: protect children from sibling abuse.* *Qual Soc Work* 13:654– 670.
- Morrill-Richards M, Leierer S (2010) *The relationship between sibling maltreatment and college students’ sense of well-being.* *J Coll Couns* 12:17-30.
- Morrill M, Bachman C (2013) *Confronting the gender myth an exploration of variance in male versus female experience with sibling abuse.* *J Interpers Violence* 28:1693-1708.
- Morrill M (2014) *Sibling sexual abuse: an exploratory study of long-term consequences for self-esteem and counseling considerations.* *J Fam Violence* 29:205-213.
- Noland V, Liller K, McDermott R ve ark. (2004) *Is adolescent sibling violence a precursor to college dating violence?* *Am J Health Behav* 28:13-23.
- Nowak C, Heinrichs N (2008) *A comprehensive meta-analysis of triple p-positive parenting program using hi-*

KIZILTEPE VE AKSEL

- erarchical linear modeling: effectiveness and moderating variables. Clin Child Fam Psychol Rev 11:114-144.*
- Özmen S, Demirci E, Öztop DB ve ark. (2015) An elder sister abuse: brother case. *Anadolu Psikiyatri Derg 16:372-374.*
- Rapoza KA, Cook K, Zaveri T ve ark. (2010) Ethnic perspectives on sibling abuse in the United States. *J Fam Issues 31:808-829.*
- Rudd J, Herzberger S (1999) Brother-sister incest-father-daughter incest: a comparison of characteristics and consequences. *Child Abuse Negl 23:915-928.*
- Sanders MR (2008) Triple P-positive parenting program as a public health approach to strengthening parenting. *J Fam Psychol 22:506-517.*
- Shaw JA, Lewis JE, Loeb A ve ark. (2000) Child on child sexual abuse: psychological perspectives. *Child Abuse Negl 24:1591-1600.*
- Simonelli CJ, Mullis T, Elliott AN ve ark. (2002) Abuse by siblings and subsequent experiences of violence within the dating relationship. *J Interpers Violence 17:103-121.*
- Smith H, Israel E (1987) Sibling incest: a study of the dynamics of 25 cases. *Child Abuse Negl 11:101-108.*
- Stock L (1993) Sibling abuse: it is much more serious than child's play. *Child Legal Rts J 13:19-21.*
- Teven JJ, Martin MM, Neupauer NC (1998) Sibling relationships: verbally aggressive messages and their effect on relational satisfaction. *Commun Rep 11:179-186.*
- Tucker CJ, Finkelhor D, Shattuck AM ve ark. (2013) Prevalence and correlates of sibling victimization types. *Child Abuse Negl 37:213-223.*
- Tucker CJ, Finkelhor D, Turner H ve ark. (2014) Sibling and peer victimization in childhood and adolescence. *Child Abuse Negl 38:1599-1606.*
- Wallace H (2008) *Family Violence: Legal, Medical, and Social Perspectives.* Allyn and Bacon, Boston.
- Webster Stratton C, Rinaldi J, Reid JM (2011) Long term outcomes of incredible years parenting program: predictors of adolescent adjustment. *Child Adolesc Ment Health 16:38-46.*
- Whipple E, Finton S (1995) Psychological maltreatment by siblings: an unrecognized form of abuse. *Child Adolesc Social Work J 12:135-146.*
- Wiehe VR, Herring T (1991) *Perilous Rivalry: When Siblings Become Abusive.* Free Press, New York.
- Wiehe VR (1997) *Sibling Abuse: Hidden Physical, Emotional and Sexual Trauma (Second Edition)* Sage, California.
- Wiehe VR (1998) *Understanding Family Violence: Treating and Preventing Partner, Child, Sibling and Elder Abuse.* Sage, California.
- Worling JR (1995) Adolescent sibling-incest offenders: differences in family and individual functioning when compared to adolescent nonsibling sex offenders. *Child Abuse Negl 19: 633-643.*